

Repertoirekennis theater en dans
Toets 3: B-deel
Isabella Steenbergen
Werkgroep 3
Lotte Oosterbroek
3040143
24-02-2008

Dans in discussie

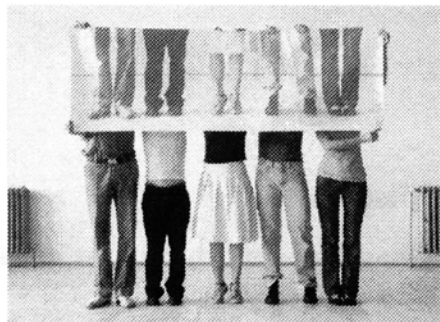
Een bespreking van vier voorstellingen in het licht van metadans

Zelfreflectie. Een gedrag waar het theater (gelukkig) niet aan schijnt te ontsnappen. Vragen als, wat doe ik als performer op het podium, en wat doet het publiek in de zaal komen aanbod. Maar ook, wie de theatermaker is en wat zijn taak is worden belicht. Het lijken universele vragen te zijn die al meer dan 40 jaar door theatermakers overal ter wereld worden gesteld en misschien al langer. In de jaren '60 was het de stroming postmodernisme dat het verwachtingspatroon van de toeschouwer doorbrak door alledaagse bewegingen uit te voeren op het podium. Door eerst de huidige situatie te laten zien waarin de wereld verkeerde, en deze vervolgens te doorbreken, werd de toeschouwer gestimuleerd op zichzelf te reflecteren. Het publiek was dit niet gewend en verwachtte dat er een narratief te herleiden zou zijn uit de voorstelling. Helaas, de vorm was de boodschap en expressionisme was uit den bozen.

In het huidige dansveld is een nieuwe vorm van zelfreflectie te vinden. Het genre metadans heeft zelfreflectie de 21ste eeuw in geloofd. Metadans wil in zijn essentie de vraag beantwoorden wat dans is. Echter, dit genre stelt niet zoals postmodernisme de vorm centraal maar is voornamelijk gericht op de inhoud. Geheel in tegenstelling met het postmodernisme wordt vorm ondergeschikt aan inhoud. Het concept staat voorop en wordt meestal in verband gebracht met een maatschappelijke interesse. Typerend voor dit dansgenre is, dat er bijna niet tot niet gedanst wordt in de voorstelling. Dit tot grote ergernis van sommige van haar toeschouwers waarbij het tegen hun verwachtingspatroon in gaat dat er in een dansvoorstelling niet gedanst wordt. Metadans is erop gericht de geïnstitutionaliseerde verwachtingen die bij dans en het theater horen te doorbreken. Ze wil dans ter discussie stellen. Kenmerkend voor metadans is dat het van het publiek een actieve (mentale) participatie verlangt.¹

¹ Cursushandleiding Repertoirekennis dans 2008, 9-10.

Conceptuele dans brengt, door zijn afwezigheid van dans, vragen met zich mee. Want als er niet gedanst wordt in een voorstelling, waarom is het dan metadans? Zijn veel

metadansvoorstellingen niet gewoon theatervoorstellingen, of erger nog, lezingen? Een voorbeeld van een voorstelling waarvoor deze vragen opgaan is *While We Were Holding It Together* uit 2006. Het werk is bedacht door letterkundige en theatermaker Ivana Müller die van oorsprong afkomstig is uit Kroatië.² In de voorstelling treden vijf performers op die gedurende de voorstelling niet van positie veranderen.

Hierdoor vertoont de voorstelling een gelijkenis met een tableau vivant. De performers, zoals Müller ze zelf noemt,³ hebben in de voorstelling alleen tekst wat wordt afgewisseld met geluidsfragmenten. Elke zin die ze zeggen begint met 'I imagine' gevolgd door een geheel denkbeeldige situatie. Ook worden er in de tekst verwijzingen gemaakt naar hun positie op en in het theater. Het publiek wordt hierbij aangesproken en participeert daardoor actief. Maar er wordt niet gedanst in de voorstelling. Hoezo wordt Müller dan toch in het hokje van metadans geduwd, terwijl zijzelf hokje vrij wil zijn?⁴ Een antwoord zou kunnen zijn omdat ze een reflectie biedt op dans. Maar hoe doet ze dat dan? Welke elementen van dans dragen ertoe bij dat de voorstelling naar dans verwijst en dat dans ter discussie wordt gesteld? Zijn het de dansers of is het de beweging, of de ruimte, of het geluid.⁵

De performers in de voorstelling roepen via tekst continu een nieuwe situatie op. Een van de mannelijke performers beeldt zich in dat hij een 150 jaar oude eikenboom is. Met een beetje fantasie is de opmerking denkbaar. De man heeft zijn armen naar opzij uitgestoken alsof het takken zijn van een boom. Hierdoor verwijst de performer indirect naar de positie van zijn lichaam. Naarmate de voorstelling vordert worden de 'I imagine's' uitgebreid. De performers gaan elkaar bij hun 'I imagine's' betrekken en geven ze een vervolg. Zo wordt de eikenboom op een gegeven moment omgezaagd. Op deze wijze wordt er een verhaal geconstrueerd en zit er een opbouw in de voorstelling. Dit, terwijl de positie van de performers niet verandert.

De combinatie van de vaste positie met de steeds veranderende situatie geven aan dat er in de wereld niet één visie bestaat. Eenzelfde situatie kan vanuit meerdere perspectieven bekijken

² Marcelle Schots, "Hollandse kweek kijkt over de Europese grenzen" [2005] *TM- Vakblad voor de podiumkunsten* – 22-02-2009 <http://www.theatermaker.nl/default.asp?path=e51nbue5>

³ "While We Were Holding It Together" *Association LISA* ➤ *While We Were Holding It Together* – 22-02-2009 <http://www.associationlisa.com/ivana/works/while-we-were-holding-it-together/>

⁴ Natasa Govedic, "Interview: HEROES AS THE STUFF OF COMEDY" *Association LISA* – 22-02-2009 <http://www.associationlisa.com/ivana/texts/interview-heroes-as-the-stuff-of-comedy/>

⁵ Deze elementen, waaruit dans bestaat, worden ontleend aan het boek *Dansen nader bekeken. Handboek voor het maken en bespreken van choreografieën* (1998) van Valerie Preston-Dunlop.

worden. Desondanks gebeurt het nu wel zo in de wereld. Mensen zien wat ze willen zien vanuit hun visie en vergeten daarbij het standpunt van de ander. De voorstelling wil aan het denken zetten en het publiek stimuleren aan zelfreflectie te doen.⁶

Müller staat erom bekend dat ze het verwachtingspatroon van haar toeschouwer wil doorbreken.⁷ Ze doet dit in *While We Were Holding It Together* door alleen vijf performers op het podium neer te zetten en deze een vaste positie te laten aannemen. Dit is theater wat doorgaans niet vertoond wordt. Door haar performers op deze wijze op het podium neer te zetten bevraagd ze niet alleen het theater, maar ook het lichaam van de performers. Elke nieuwe situatie die wordt opgeroepen door de 'I imagine's' is gerelateerd aan de positie waarin het lichaam staat. Dit heeft bovenstaande hopelijk duidelijk gemaakt. Hierdoor worden er ook verschillende visie op het lichaam gegeven. Het krijgt een meerduidige positie in de voorstelling, doordat dezelfde houding steeds een nieuwe situatie weergeeft. Het lichaam wordt op deze wijze op een direct niveau onder de loep genomen. Echter, dit geldt niet voor de dans. Müller reflecteert op een vorm van beweging en op het lichaam. Voor alsnog zijn dit geen dansvormen. Het maakt dat de voorstelling wel meta is, maar geen dans.

Een andere danser en choreograaf die zich beweegt in het genre van metadans is de Spaanse Pere Faura wonend in Amsterdam. Hij maakte in 2006 een solo voor zichzelf

die hij voor het eerst uitvoerde op het Voorjaarsontwaken Festival in Den Haag. Het werk heet *This is a picture of a person I don't know* en gaat volgens hem over eenzaamheid en nostalgie wat zich vertaalt in een emotionele, maar humoristische reis langs herinneringen en musicals.⁸ In de voorstelling is Faura continu in verschillende stijlen aan het dansen en aan het meedansen met

⁶ "While We Were Holding It Together" Association LISA ➤ *While We Were Holding It Together* – 22-02-2009 <http://www.associationlisa.com/ivana/works/while-we-were-holding-it-together/>

⁷ "biography" Association LISA ➤ *biography* – 22-02-2009 <http://www.associationlisa.com/ivana/biography/>

⁸ "this is a picture of a person I don't know" pere faura * *this is a picture of a person I don't know* – 18-02-2009 http://www.perefaura.com/perform/this_is_a_picture.en.html

beelden die geprojecteerd worden op een heel groot scherm tegen de achterkant van het podium. Via de geprojecteerde beelden wil Faura zijn verhaal vertellen over hoe hij zich voelt en wat hij denkt als hij eenzaam is. Deze beelden bestaan achtereenvolgens uit de film *A CHORUS LINE* (Richard Attenborough, 1985), gefilmd materiaal van zichzelf en de film *SINGIN' IN THE RAIN* (Stanley Donen en Gene Kelly, 1952).⁹

Doordat Faura zijn persoonlijke verhaal verteld stelt hij zichzelf ter discussie. Door de blik op zijn verleden te richten reflecteert hij op zichzelf. Om deze voorstelling te kunnen maken moet hij zich eerst hebben afgevraagd wat zijn gedrag is als hij zich eenzaam voelt. Door via een vergrootglas naar zichzelf te kijken, hij maakte er immers een hele voorstelling over, moet hij zijn gevoelens ter discussie hebben gesteld. En het is niet alleen zichzelf wat hij ter discussie stelt. Faura verlangt van het publiek dat zij hetzelfde doen voor zichzelf en de voorstelling.

Op een gegeven moment in zijn voorstelling richt Faura een videocamera op zijn publiek en maakt hij zijn toeschouwers onderdeel van de voorstelling. Hij verandert het publiek van een passief naar een actief publiek. Door de actieve houding van de toeschouwer in combinatie met de projecties ontstaat er volgens Faura een nieuwe structuur van tijd en herinnering. Hierdoor is het publiek zowel instaat te reizen door hun eigen verleden als door het stuk.¹⁰ Faura wil op deze wijze dat het publiek ook reflecteert op haar eigen verleden én op de voorstelling. Hiermee stelt hij niet alleen het verleden van de toeschouwer ter discussie maar ook zijn eigen voorstelling. Door de reflectie van zichzelf, het publiek en de voorstelling, de conceptuele benadering, en de stimulatie van een actief publiek voldoet het stuk (grotendeels) aan de kenmerken van metadans. Maar hoe wordt dans in *This is a picture of a person I don't know* ter discussie gesteld?

De voorstelling is een uiting geworden van een zoektocht naar een nieuwe vorm van dans waarin Faura zijn verhaal kan vertellen. Hierbij heeft hij als uitgangspunt gekozen voor filmfragmenten. Ondersteunt door dans zijn het de filmfragmenten die het verhaal vertellen. En hiermee onderscheidt Faura zich van de 'gewone' choreograaf. Want iedere choreograaf wil zijn gedachten omzetten in dans. Alleen Faura doet dat op een wijze die breekt met het geïstitutionaliseerde verwachtingspatroon dat theaterdans waarborgt. Faura wil een nieuw soort theater maken¹¹ en gebruikt dans hierbij als zijn gereedschap. Dit klinkt als metadans in de oren.

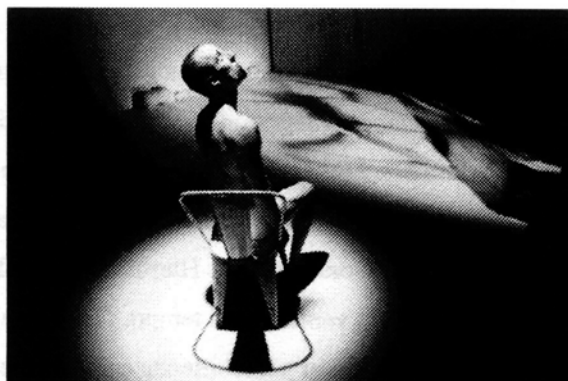
Naast Ivana Müller en Pere Faura beweegt ook de Canadese, maar in Nederland wonende, danser en choreograaf André Gingras zich binnen het genre van metadans. Zijn werken bestaan uit

⁹ Interview met de NPS, Nederlandse Dans Dagen (2006)
http://www.perefaura.com/perform/this_is_a_picture.en.html

¹⁰ "this is a picture of a person I don't know" pere faura * *this is a picture of a person I don't know* – 18-02-2009 http://www.perefaura.com/perform/this_is_a_picture.en.html

¹¹ Interview met de NPS, Nederlandse Dans Dagen (2006) zie:
http://www.perefaura.com/perform/this_is_a_picture.en.html

een integratie van verschillende dansstijlen die gecombineerd worden met videoprojecties. Een voorbeeld hiervan is zijn allereerste choreografie *CYP17* wat zijn première had tijdens het CaDance festival in Den Haag in 2000.¹² *CYP17* is een solo uitgevoerd door de danser Manuel Ronda en was eigenlijk bedoeld als installatie. Het stuk gaat over genetische manipulatie en de angst daarvoor.¹³ *CYP17* is namelijk een gen dat een proteïne aanmaakt die stress teweeg brengt. De voorstelling werd neergezet als de “freakshow van de toekomst”¹⁴ waarin de mens als labrat wordt gebruikt.

In de voorstelling is Ronda te zien in een geheel witte ruimte met de geometrische vorm van een kubus. Aan de achterkant van de kubus zitten deuren. Door deze deuren wordt tijdens de voorstelling onder meer een hondenbot naar binnen gegooid. Het hondenbot probeert Ronda op verschillende manieren op te eten. Hij probeert het via zijn oor naar binnen te krijgen, maar het oorgat is te klein. Een andere manier is, door het tussen zijn kaken te klemmen en er de handstand mee te doen. Naarmate Ronda meer mogelijkheden uitprobeert krijgt de scene een steeds sterker dansant karakter. Deze scène roept vragen op over de constructie van het lichaam. Het uitgangspunt voor deze scène was, aldus Gingras in het *NRC*, de theorie van de Franse filosoof Gilles Deleuze. Deleuze zegt dat het lichaam ergerlijk inefficiënt is. Hij, en Gingras, vragen zich af waarom de mensen een mond, een neus, darmen en een anus heeft om voedsel te verwerken, en niet een simpel orgaan.¹⁵

In *CYP17* is Gingras opzoek naar een nieuwe manier van bewegen en dansen. Hij doet dit door zijn danser in contact te brengen met voorwerpen die de relatie die ze met het lichaam hebben bevragen. Maar ook, door de dynamiek van de bewegingen te baseren op het syndroom van Gilles de la Tourette waardoor ze schokkerig worden. En door een digitale projectie van Ronda, waarbij hij al lopend, aan de voorkant van het podium zeer groot wordt geprojecteerd. Gingras vraagt zich af hoe er bewogen wordt als we gedigitaliseerd zijn. Hij vraagt zich af hoe we ons überhaupt bewegen en ontwikkelen.¹⁶

De hele voorstelling is een reflectie van de manier waarop we ons ontwikkelen en een

¹² “André Gingras *CYP17*” *Korzo Theater* – 21-02-2009

http://www.korzo.nl/do.php?a=show_visitor_korzo_productie&p=362&m=113

¹³ Ingrid van Frankenhuyzen, “Vragen over angst, ethiek en voedselketen. Dansvoorstelling *Cyp 17* van Gingras in reprise.” *NRC Handelsblad*. 22 april 2002, 11.

¹⁴ “André Gingras *CYP17*” *Korzo Theater* – 21-02-2009

http://www.korzo.nl/do.php?a=show_visitor_korzo_productie&p=362&m=113

¹⁵ Ingrid van Frankenhuyzen.

¹⁶ Gastcollege André Gingras, danser en choreograaf, 10-12-2008.

zoektocht naar de nieuwe manier waarop we ons zullen gaan ontwikkelen. Waar Pere Faura vooral via beelden een nieuwe structuur wil neerzetten blijft het bij Gingras heel erg fysiek. Hij laat Ronda het lichaam ter discussie stellen via beweging én het lichaam zelf. Hierdoor is *CYP17* metadans en wordt niet alleen gereflecteerd op het maatschappelijke dilemma van genetische manipulatie, maar ook op dans zelf. Gingras verlegt in de voorstelling de grenzen van de dans en laat kleine barstjes verschijnen in het verwachtingspatroon. En dit is nu precies wat Gingras wil.¹⁷

Ook de Duitse choreograaf Thomas Lehmen is niet onbekend met de term metadans. Zijn voorstelling *Schreibstück* uit 2002 is in eerste instantie een geschreven stuk in de vorm van een boek. De voorstelling wordt gemaakt door een drietal choreografen die Lehmen zelf uitkiest. Deze drie choreografen hebben elk drie dansers tot hun beschikking om de voorstelling mee te maken gebaseerd op het script. Tijdens de voorstelling worden de drie verschillende interpretaties van het script gelijktijdig opgevoerd á la *TRIO A* (1966) van Yvonne Rainer. Hierin werd drie keer dezelfde choreografie tegelijkertijd uitgevoerd alleen dan op een verschillend tempo. Omdat Lehmen niet gebonden is aan de choreografen die hij gebruikt ontstaan er verschillende combinaties van de voorstelling en daarmee ook verschillende versies. Er zijn in totaal 12 choreografen gevraagd om mee te werken aan vijf verschillende versies.¹⁸

De intentie van het stuk is om een choreografie te maken op basis van geschreven materiaal.

¹⁷ Ingrid van Frankenhuyzen.

¹⁸ "Schreibstueck" by Thomas Lehmen (2002)"

http://www.thomaslehmen.de/material/schreibstueck/Schreibstck_ENGL.doc

Lehmen wil een scheiding maken in de verschillende stadia van het ontwikkelingsproces van het stuk. Door eerst het stuk te schrijven onderscheidt hij de stadia van het bedenken van een concept, het plannen van het werk en het bedenken van het structurele raamwerk, van de stadia waarin onder meer beslissingen worden gemaakt over het gebruik van het podium.¹⁹ Door deze scheiding in het hele proces van totstandkoming van een voorstelling krijgen de choreografen die meewerken aan *Schreibstück* een dubbele rol. Ze zijn niet alleen choreograaf, maar ook vertaler van het concept dat is bedacht door Lehmen, neergeslagen in zijn script *Schreibstück*. Het zijn Lehmen's gedachten en gevoelens die ze samen met de dansers in beweging omzetten. Het publiek wordt bij het proces van vertaling van deze gevoelens en gedachten actief betrokken. Het krijgt maar liefst drie verschillende versies te zien van wat de choreografen denken wat Lehmen dacht.²⁰ Net zoals Müller, gelooft ook Lehmen niet in een eenzijdig perspectief. Beide stukken geven aan dat er niet één interpretatie is, maar dat er verschillende perspectieven langs elkaar heersen. En net zoals in *While We Were Holding It Together* wil ook *Schreibstück* het publiek aan het denken zetten over hun eigen perspectieven en visies.

Maar in tegenstelling tot Müller, bevraagt Lehmen hier wel het genre dans. Door de scheiding te maken tussen de verschillende stadia in het maakproces wordt er een heel nieuwe manier van choreograferen bedacht. Dit heeft niet alleen zijn weerslag op het maakproces, maar ook op de uiteindelijke dans. Het zijn niet meer Lehman's gedachten en gevoelens die rechtstreeks door de danser geïnterpreteerd en vervolgens uitgevoerd worden. Er zit nog een interpretatie van de choreograaf tussen. En elke choreograaf heeft weer een andere interpretatie van het script van *Schreibstück* waardoor totaal verschillende dansen ontstaan.²¹ Net zoals Faura en Gingras heeft Lehmen met zijn verschillende stadia een nieuwe manier bedacht om dans weer te geven via een conceptueel uitgangspunt.

Aan het begin van dit stuk werd de vraag gesteld waarom een voorstelling metadans is. Wat zorgt ervoor dat een voorstelling onder het genre van metadans valt? En moet er dan in gedanst worden of niet? Een graadmeter, die duidelijk maakt of een voorstelling binnen het genre valt, is reflectie. Biedt de voorstelling een reflectie op dans? Belangrijk hierbij is dat de voorstelling niet zomaar een reflectie biedt op dans. Maar werkt vanuit een concept dat ingezet wordt om een nieuwe vorm van dans te vinden. Er moet een drang zijn om een nieuw soort theaterdans te maken door te breken met het geïnstitutionaliseerde verwachtingspatroon van dans. Alle besproken voorstellingen

¹⁹ "Schreibstück" by Thomas Lehmen (2002) *Thomas Lehmen* – 23-02-2008
http://www.thomaslehmen.de/seiten/e/01_schreibstueck.htm

²⁰ "Schreibstueck" by Thomas Lehmen (2002)
http://www.thomaslehmen.de/material/schreibstueck/Schreibstck_ENGL.doc

²¹ "5 april 2003, mini-conference, MP3, hosted by Dance Unlimited Amsterdam" *mini conference report* – 23-02-2008 <http://www.du.ahk.nl/mijnsite/papers/miniconference.htm>

zijn daar in geslaagd met uitzondering van Ivana Müller. Net zoals Müller niet wilt dat er één visie bestaat, wil ze zich op vergelijkbare wijze ook niet binnen één medium begeven. Afgescheiden van de andere makers heeft haar voorstelling geen wortels in dans. Ze maakt geen gebruik van dans om opzoek te gaan naar een nieuwe vorm van theater maar doet dit via het lichaam. Faura, Gingras en Lehmen vinden hun heil wel in dans en via een conceptuele basis ontstaat een nieuwe vorm van dans.

Literatuurlijst

Boek

- Preston – Dunlop, Valerie. *Dansen nader bekeken. Handboek voor het maken en bespreken van choreografieën*. 3e ed. Utrecht: LCA, 1998.

Artikel

- Frankenhuyzen, Ingrid van. "Vragen over angst, ethiek en voedselketen. Dansvoorstelling Cyp 17 van Gingras in reprise." *NRC Handelsblad*. 22 april 2002, 11.

Choreografie

- CYP17, André Gingras, CaDance festival te Den Haag (2000).
- *Schreibstück*, Thomas Lehmen, 'Tanz im August' festival te Berlijn (2002).
- *While We Were Holding It Together*, Ivana Müller, Sophiensaele te Berlin (2006).
- *This is a picture of a person I don't know*, Pere Faura, Voorjaarsontwaken Festival te Den Haag (2006).

Site

- Marcelle Schots, "Hollandse kweek kijkt over de Europese grenzen" [2005] *TM- Vakblad voor de podiumkunsten* – 22-02-2009 <http://www.theatermaker.nl/default.asp?path=e51nbue5>
- "While We Were Holding It Together" *Association LISA* ➤ *While We Were Holding It Together* – 22-02-2009 <http://www.associationlisa.com/ivana/works/while-we-were-holding-it-together/>
- Natasa Govedic, "Interview: HEROES AS THE STUFF OF COMEDY" *Association LISA* – 22-02-2009 <http://www.associationlisa.com/ivana/texts/interview-heroes-as-the-stuff-of-comedy/>
- "biography" *Association LISA* ➤ *biography* – 22-02-2009 <http://www.associationlisa.com/ivana/biography/>
- "this is a picture of a person I don't know" *pere faura* * *this is a picture of a person I don't know* – 18-02-2009 http://www.perefaura.com/perform/this_is_a_picture.en.html
- "André Gingras CYP17" *Korzo Theater* – 21-02-2009 http://www.korzo.nl/do.php?a=show_visitor_korzo_productie&p=362&m=113
- "Schreibstueck" by Thomas Lehmen (2002)" http://www.thomaslehmen.de/material/schreibstueck/Schreibstck_ENGL.doc

- “"Schreibstück" by Thomas Lehmen (2002)" *Thomas Lehmen* – 23-02-2008
http://www.thomaslehmen.de/seiten/e/01_schreibstueck.htm
- “5 april 2003, mini-conference, MP3, hosted by Dance Unlimited Amsterdam” *mini conference report* – 23-02-2008 <http://www.du.ahk.nl/mijnsite/papers/miniconference.htm>

Afbeelding

- **Afbeelding 1:** Kourlas, Gia. “Going too far: A festival of interdisciplinary works blurs the lines.” [2008] *Dance – Time Out New York* – 22-02-2009
<http://www.timeout.com/newyork/articles/dance/54261/dance/5.html>
- **Afbeelding 2:** “A proposito del linguaggio corporeo...quale parte del corpo è più importante ed espressiva nel tuo lavoro?” *pere faura* | – 18-02-2009
<http://www.bmotion.splinder.com/tag/pere+faura>
- **Afbeelding 3:** “CYP 17 ANDRÉ GINGRAS PERFORMER: MANUEL RONDA FRANKFURT” *ruud gort fotografie* – 21-02-2009
<http://www.ruudgort.nl/index.html?theater.html~mainFrame>
- **Afbeelding 4:** *Thomas Lehmen* – 23-02-2008
http://www.thomaslehmen.de/seiten/e/schreibstueck/06_schreibstueck_02.htm

Video

- Interview met de NPS, Nederlandse Dans Dagen (2006)
http://www.perefaura.com/perform/this_is_a_picture.en.html

Overig

- Cursushandleiding Repertoirekennis dans 2008, 9-10.
- Gastcollege André Gingras, danser en choreograaf, 10-12-2008.